

УДК – 327: 327.3

*Христина Ходанич,
студентка 5 курсу
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Прагнення людства розв'язати гострі проблеми міжнародних відносин мирними засобами, домінування інтеграційних процесів над процесами дезінтеграції, формування комплексу спільних політичних, економічних та інших завдань визначає тенденцію до творення низки регіональних та міжрегіональних систем інтересів у різних сферах суспільного життя. І саме тому вивчення питання сутності та функцій міжнародних організацій є надзвичайно актуальним і важливим для сучасних міжнародних відносин.

Ключові слова: міжнародні відносини, міжнародні організації, глобалізація, глобальні проблеми людства, функції міжнародних організацій.

The desire of mankind to solve the acute problems of international relations by peaceful means, the domination of integration processes over the processes of disintegration, the formation of a complex of common political, economic and other tasks determines the tendency to create a number of regional and interregional systems of interests in various spheres of public life. And that is why studying the essence and functions of international organizations is extremely relevant and important for contemporary international relations.

Key words: international relations, international organizations, globalization, global problems of humanity, functions of international organizations.

Сьогодні, у період швидкого розвитку науково-технічного прогресу, неможливе існування держав без їхньої взаємодії. Ця взаємодія може здійснюватися як через економічні, так і політичні відносини. У сучасному світі саме за допомогою міжнародних організацій здійснюється співробітництво між державами. Міжнародні організації не тільки регулюють міждержавні відносини, але і приймають рішення з глобальних питань сучасності. На сьогоднішній день існує багато гострих питань: питання війни і миру, екологія, питання інтеграції держав тощо. Тому кожна міжнародна організація покликана вирішувати зазначені питання.

Отже, у сучасних міжнародних відносинах міжнародні організації грають важливу роль як форма співпраці держав і розвинутої дипломатії. Виникнення міжнародних організацій у XIX столітті стало віддзеркаленням і наслідком об'єктивної тенденції до інтернаціоналізації багатьох сфер життя суспільства.

Міжнародні організації є, перш за все, специфічною формою прояву і організації співробітництва між різними країнами світу. При цьому необхідно відзначити, що на сучасному етапі суспільного розвитку межі дії міжнародного права, характер міжнародних організацій, а також їх зростаючі можливості відіграють активну роль у становленні міжнародної співпраці та зростанні глобалізації [1, с.19; 4, с.26; 5, с.7].

Отже, необхідно дати визначення міжнародним організаціям. Міжнародні організації - це добровільні об'єднання держав відповідно до міжнародного права, на основі міжнародних договорів для співпраці, які мають структуру органів управління і загальні цілі [2, с.17].

Визначимо необхідність створення міжнародних організацій, яка полягає у наступному – об'єднати зусилля держав, тобто виробити загальну програму дій за рішенням світових проблем і, що особливо важливо, створити умови для її реалізації. Це завдання винятково складне. Адже мова йде про країни різної політичної, економічної і соціальної орієнтації, з неоднаковим рівнем розвитку, що мають національні, культурні, релігійні, етнічні особливості.

При всій спільності завдань, що поставили перед державами, кожна з них переслідує власні цілі, обумовлені специфікою її становища на сучасному етапі світової глобалізації, має в своєму розпорядженні різні ресурси і можливості. Подібні відмінності продовжують залишатися головним чинником у вирішенні загальносвітових проблем.

Чималі труднощі на цьому шляху пов'язані з глобалізацією економіки, що різко прискорилася за останню чверть століття. Тому необхідно розглянути сутність глобалізаційних процесів.

Суть цього процесу полягає в тому, що в сферу міжнародного обміну і інтеграції виявилися втягнутими сотні тисяч підприємств і корпорацій, мільйони громадян різних галузей господарської діяльності - від видобутку сировини до виробництва складних машин і устаткування, техніки, технологій, від надання всіляких видів послуг до передачі знань, інформації, капіталів, робочої сили [7, с. 35; 13, с.92].

Подібна тенденція, поза сумнівом, є позитивною і відображає рух людства шляхом економічного і науково-технічного прогресу. Глобалізація економіки створює сприятливі передумови для міжнародної співпраці у вирішенні загальносвітових проблем.

Завдяки процесам глобалізації відкрилися унікальні можливості для широкого міжнародного обміну науковими ідеями і здійснення спільних досліджень і розробок ученими і фахівцями різних країн у таких складних і практично мало вивчених галузях знань, як екологія, біосфера і ноосфера Землі, демографія в їх взаємодії з економікою, етнографією, соціологією, історією, правом, міжнародними відносинами [11, с.25].

Відзначимо, що міжнародні організації в глобалізаційному процесі мають такі основні характеристики:

- наявність установчого документа;
- постійний або регулярний характер діяльності;
- використання в якості основного методу діяльності багатосторонніх переговорів і обговорення проблем;

- прийняття рішень шляхом голосувань або консенсусу;
- рекомендаційний характер прийняття рішень.

Виходячи із загальної характеристики, визначимо основні функції. Під функціями слід розуміти зовнішні прояви процесів діяльності з виконання покладених на неї завдань (наприклад, регулюючі, контрольні, оперативні та інші функції). При цьому організація має право здійснювати свої функції тільки в межах закріпленої за нею компетенції [10, с.116].

Основні групи функцій міжнародних організацій:

1. Сприяння:

- організація міжнародних конференцій;
- збір і аналіз статистичних і фактичних матеріалів;
- публікація і поширення статистики і досліджень;
- надання приміщень секретаріату для проведення багатосторонніх і двосторонніх переговорів.

2. Спостереження – сприяння з можливістю формулювання і оприлюднення офіційної точки зору організації на ті чи інші проблеми, що є способом створення громадської думки і впливу на економічну політику країни.

3. Нагляд – більш жорстка форма спостереження, пов'язана із зобов'язанням країн повідомляти на регулярній основі і за встановленою формою дані про своє становище і вислуховувати рекомендації по суті поточного економічного розвитку. Уряди, які підписали статут міжнародних організацій, що здійснюють нагляд, зобов'язані з визначеною частотою приймати в себе місії експертів з цих організацій і надавати їм, крім поточної, також і первинну інформацію, відповідати на їхні питання і бути максимально відвертими. Зміст дискусій за бажанням уряду може залишатися конфіденційним і не оприлюднюватися міжнародною організацією, з якою велися дискусії. Типовий приклад – МВФ, головна функція якого полягає саме в жорсткому нагляді за економічною політикою країн-членів з метою надання їм рекомендацій для попередження потенційно можливих макроекономічних дисбалансів і найбільш ефективного вирішення існуючих проблем. Однак країни-члени можуть ігнорувати такі рекомендації.

4. Регулювання – нагляд, що спирається на примус країн до виконання рекомендацій міжнародного співтовариства через розробку відповідних міжнародних норм і механізмів примусу до їх виконання. Регулювання в міжнародній економіці засноване на тому, що країни добровільно приймають рішення про створення певного міжнародного механізму вирішення тих чи інших проблем, домовляються про принципи його функціонування і про те, як вони будуть спільно карати країни, які порушили принципи, під якими вони самі ж підписалися. Прикладом є СОТ: в рамках цієї організації встановлені певні правила міжнародної торгівлі, з якими погодилися більше сотні країн, а також жорсткі антидемпінгові та інші процедури, які приймаються проти порушників погоджених правил.

5. Контроль – функції, які полягають у здійсненні контролю за відповідністю поведінки держав нормам міжнародного права, а також резолюцій. У цих цілях організації мають право збирати та аналізувати відповідну інформацію, обговорювати її і висловлювати свою думку в резолюціях. У багатьох випадках держави зобов'язані регулярно подавати доповіді про виконання ними норм міжнародного права та активів організації у відповідній області.

Особливо розвинена ця система в галузі прав людини. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. зобов'язує учасників представляти звіти про виконання ними положень Пакту Комітету з прав людини. За результатами обговорення Комітет звітує Економічній і Соціальній Раді ООН. З метою контролю на місця направляються спостережні місії організацій.

6. Інформативна функція полягає в тому, що міжнародні організації виступають в якості найбільших одержувачів, передавачів і каналів поширення інформації. Їх інформаційні можливості приваблюють до них держави, одні з яких стають повноправними членами організації, інші спостерігачами, а також інші міжнародні організації, ТНК та міжнародні групи тиску. У сукупності ці компоненти утворюють

особливий інформаційний підпростір, специфіка поширення інформації в якому вивчена вкрай мало. Тим не менше дослідники відзначають їх особливу роль в інформаційних процесах. Наприклад, французький автор М. Гунель пише, що міжнародні організації «грають інформаційну роль, оскільки вони є широко поширеними форумами, які сприяють неформальному діалогу представників держав.

Проведення досліджень, зустрічей різних людей, спілкування сприяють усвідомленню, визначенню і чіткому формулюванню загальних проблем як на світовому, так і на більш низьких рівнях. Це полегшує переговори для прийняття узгоджених рішень».

Діяльність міжнародних організацій щодо виконання інформаційної функції різноманітна і включає такі види: збір, обробку та поширення інформації, що відноситься до сфери компетенції організації; підготовку та поширення інформації про функціонування самої організації. Крім цього – регулювання діяльності засобів комунікації; володіння засобами комунікації [15, с. 24].

У практиці ООН набули поширення спостережні місії за дотриманням умов мирного врегулювання. Місія ООН контролювала процес ліквідації засобів масового ураження в Іраку і доповідала про це Раді Безпеки ООН. Серйозні заходи контролю, включаючи інспекцію, передбачені Статутом Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ).

Оперативні функції полягають у досягненні цілей власними засобами організації. У переважній більшості випадків організація впливає на реальність через суверенні держави-члени. Разом з тим поступово зростає роль і безпосередньої діяльності. Організації надають економічну, науково-технічну та іншу допомогу, консультаційні послуги. Значний розвиток отримали операції ООН з підтримання миру.

Сприяння - спостереження - нагляд – регулювання – контроль не вичерпують весь спектр ключових функцій, які можуть взяти на себе міжнародні організації. По суті всі ці функції багатостороннього міждержавного регулювання за-

сновані лише на добрій волі країн-учасниць. Якщо уряд тієї або іншої країни не бачить вигод від членства в міжнародній організації, ніхто не може змусити прийняти його [3, с. 24].

В кінці ХХ ст. проявилася тенденція до зосередження ключових функцій по регулюванню і моніторингу найважливіших процесів у рамках невеликої кількості організацій. Найбільш універсальні серед них - МВФ, що займається макроекономічною політикою; СОТ, що погоджує торговельну політику; ООН, останні роки спрямовує свої зусилля на соціальні питання, і група Світового банку, що концентрується на проблемах розвитку і структурних реформах. Ці організації виникли наприкінці 1940-х років і виступають сьогодні найважливішими форумами узгодження економічної політики між країнами [2, с.188].

Для здійснення своїх функцій організації володіють відповідним механізмом. Його основу становлять органи організації. Організації мають вищий орган, в якому представлені всі члени. Називається він по-різному: асамблея, конференція, конгрес тощо. «Генеральна асамблея» буквально означає – загальні збори. В універсальних організаціях ці органи численні і покликані приймати рішення лише з основних питань. Збираються вони періодично [14, с.150].

Наприклад, для підготовки резолюцій пленарного органу створюються комісії і комітети загального складу, які працюють під час сесії вищого органу. Генеральна Асамблея ООН приймає резолюції, підготовлені її шістьма комітетами, може створювати допоміжні органи.

Пленарний орган обирає органи обмеженого складу, в числі яких основний виконавчий орган та органи з головних напрямів діяльності організації. При формуванні таких органів враховуються певні критерії, перш за все представництво основних регіонів і груп держав. Відомі й інші критерії. У керівному органі МОП десять місць займають основні промислові країни. У Раді ІКАО забезпечується належне представництво держав, що роблять найбільший внесок у навігаційне обслуговування цивільної авіації [6, с.194].

У більшості організацій органи складаються з представників держав. У деяких випадках з метою забезпечення неупередженості створюються органи, членами яких є не держави, а фахівці, які обираються в особистій якості. Найчастіше це судові органи [12, с.65].

У деяких організаціях існують парламентські органи. У випадках, коли держави передають здійснення частини своїх владних повноважень міжнародним організаціям, національні парламенти втрачають контроль за цими функціями. Парламентські органи якраз і створюються з метою такої компенсації, а також задля демократичного представництва. Вони або безпосередньо обираються на виборах у країнах-членах (ЄС), або призначаються національними парламентами (Рада Європи). У більшості випадків ці органи обмежуються обговоренням і прийняттям рекомендацій. Тільки Європейський парламент у рамках ЄС володіє суттєвими правами. Він може відправити у відставку виконавчий орган – Комісію та бере участь у прийнятті бюджету [9, с.58].

Особливе місце займають судові органи. Різні їх види можуть вирішувати спори між державами, перевіряти правомірність рішень організації та здійснювати адміністративну юрисдикцію щодо персоналу. Більшість організацій не створюють своїх судових органів і не вважають за потрібне вводити судовий контроль, що визначає правомірність прийнятих рішень. У справах, пов'язаних з персоналом, універсальні організації використовують Адміністративний суд ООН. У ЄС, органи якого приймають юридично обов'язкові рішення, Суду належить важлива роль у контролі за їх правомірністю.

Організації мають секретаріат, який виконує велику роботу з обслуговування організації. Очолюється він головною адміністративною особою (генеральним секретарем або генеральним директором), яка обирається вищим органом на певний термін.

Основне навантаження лягає на службовців секретаріату, які працюють на постійній основі. Число обслуговуючого персоналу у всіх таких організаціях перевищило сьогодні 80

тис. Службовці підбираються з урахуванням представництва різних регіонів. З метою забезпечення їхньої незалежності створено систему соціального забезпечення і пенсійну систему. Їм надано імунітет від оподаткування та місцевої юрисдикції. У разі необхідності організація повинна відмовитися від імунітету щодо свого службовця.

Фінансування організацій здійснюється їх членами залежно від можливостей останніх. Як правило, внесок однієї держави не повинен перевищувати 25% бюджету та бути не менше 0,01%. Багато фінансових організації формують бюджет за рахунок власних доходів. Регулярний бюджет покриває звичайні витрати. Додаткові витрати, наприклад на миротворчі операції або надання економічної допомоги, покриваються за рахунок добровільних внесків [8, с.373].

Міжнародні організації, в процесі своєї еволюції, стали глобальним, всеосяжним явищем, яке може суттєво впливати на світову економіку і політику. Оцінка цього впливу і перспектив міжнародних організацій представляє великий науковий інтерес.

Отже, існування міжнародних організацій має велике значення для кожної держави окремо та усього світу взагалі.

Зважаючи увагу на різноманітність та повноту функцій, можна зробити висновок, що діяльність міжнародних організацій впливає на усі сфери життя та певною мірою сприяє їх розвитку.

Роль міжнародних організацій значна, вони сприяють спілкуванню держав у різних сферах життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бочан І.О., Михасюк І.Р. Глобальна економіка: підручник. - К.: Знання, 2007. - 403 с.
2. Воронкова А.Е., Єрохіна Л.В., Рябенко Л.І. Міжнародні економічні організації: навчальний посібник. - К.: ВД „Професіонал”, 2006. - 352 с.

3. Кухарська Н.О., Харічков С.К. Міжнародна економічна діяльність України: навчальний посібник. - Одісей, 2006. - 455 с.
4. Красавина Л.Н. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения. - М.: Финансы и статистика, 2000. - 320 с.
5. Козак Ю.Г. Міжнародні організації: навчальний посібник. / За ред. Ю.Г. Козака, В.В. Ковалевського. - К.: ЦУЛ, 2003. - 288 с.
6. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник. - 2-ге вид., доп. і перероб. - К.: КНЕУ, 2001. - 240 с.
7. Чистов С.М., Никифоров А.Є, Державне регулювання економіки: навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2006. - 440 с.
8. Шелудько В.М. Фінансовий ринок: навчальний посібник. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Знання-Прес, 2006. - 535 с.
9. Ткачук Т. Становлення та сучасний стан міжнародних фінансових організацій: їх роль у регулюванні світових економічних процесів // Вісник НБУ. - 2006. - № 4. - С. 56-60.
10. Осьмова М.Н., Бойченко А.В. Глобализация мирового хозяйства: учебное пособие. - М: ОЛМА, 2006. - 376 с.
11. Власюк О.С. Експортна стратегія України як чинник конкурентної боротьби на світовому ринку//Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2008. - №4. - С. 20-27.
12. Дедеркал Г.П. Напрями інтегрування України в сучасну світову економічну систему// Актуальні проблеми економіки. - 2008. - №8. - С. 64-66.
13. Мартиненко В.Ф. Залучення зовнішніх інвестицій в економіку України: методологічний аспект// Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2008. - №4. - С. 91-97.
14. Пирожков С.І. Східноєвропейський гео економічний вектор зовнішньої політики України// Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - №6. - С. 145-151.
15. Стеценко Ж.В. Формування експортного потенціалу в Україні// Економіка та держава. - 2008. - №7. - С. 22-25.

REFERENCES

1. Bochan, I.O., Mykhasiuk, I.R. (2007) Hlobalna ekonomika: pidruchnyk [*Global Economy: Textbook*]. 403.
2. Voronkova, A.E., Yerokhina, L.V., Riabenko, L.I. (2006) Mizhnarodni ekonomichni orhanizatsii: navchalnyi posibnyk [*International economic organizations: tutorial*]. 352.

3. Kukharska, N.O., Kharichkov, S.K. (2006) Mizhnarodna ekonomichna diialnist Ukrainy: navchalnyi posibnyk [*International economic activity of Ukraine: textbook*]. 455.
4. Krasavina, L.N. (2000) Mezhdunarodnye valiutno-kredytnye i finansovyie otnosheniya. [*International Monetary and Financial Relations*].
5. Kozak, Yu.H. (2003) Mizhnarodni orhanizatsii: navchalnyi posibnyk [*International organizations: tutorial*].
6. Oparin, V.M. (2001) Finansy (Zahalna teoriia): navch. posibnyk [*Finance (General Theory): tutorial*].
7. Chystov, S.M., Nykyforov, A.Ie. (2006) Derzhavne rehuliuвання ekonomiky: navch. Posibnyk [*State regulation of the economy: tutorial*].
8. Sheludko, V.M. (2006) Finansovyi rynek: navchalnyi posibnyk [*Financial market: tutorial*].
9. Tkachuk, T. (2006) Stanovlennia ta suchasnyi stan mizhnarodnykh finansovykh orhanizatsii: yikh rol u rehuliuванні svitovykh ekonomichnykh protsesiv [*Formation and current state of international financial organizations: their role in regulating world economic processes*].
10. Osmova, M.N., Boychenko, A.V. (2006) Globalizatsiia mirovogo hozyaystva: uchebnoe posobie [*Globalization of the world economy: textbook*].
11. Vlasiuk, O.S. (2008) Eksporna stratehiia Ukrainy yak chynnyk konkurentnoi borotby na svitovomu rynku [*Export strategy of Ukraine as a factor of competition in the world market*]. Zovnishnia torhivlia: pravo ta ekonomika, 20-27.
12. Dederkal, H.P. (2008) Napriamy intehruвання Ukrainy v suchasnu svitovu ekonomichnu systemu [*Areas of integration of Ukraine into the modern world economic system*].
13. Martynenko, V.F. (2008) Zaluchennia zovnishnykh investytsii v ekonomiku Ukrainy: metodolohichniy aspekt [*Attraction of external investments into the economy of Ukraine: methodological aspect*]. Zovnishnia torhivlia: pravo ta ekonomika, 91-97.
14. Pyrozhekov, S.I. (2008) Skhidnoievropeyskyi heoekonomichnyi vektor zovnishnoi polityky Ukrainy [*Eastern European geoeconomic vector of Ukraine's foreign policy*]. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini, 145-151.
15. Stetsenko, Zh.V. (2008) Formuvannia eksportnoho potentsialu v Ukraini [*Formation of export potential in Ukraine*]. Ekonomika ta derzhava, 22-25.